

Renáta Matúšková

POVĚSTI A INÉ ZVĚSTI

O HRADOCH A ZÁMKOCH

Fotografie Vladimír Fecko

PERFEKT

Renáta Matúšková

**Povesti a iné zvesti
o hradoch a zámkoch**

Renáta Matúšková

POVESTI A INÉ ZVESTI O HRADOCH A ZÁMKOCH

PERFEKT

Text © Renáta Matúšková
Photographs © Vladimír Fecko
Illustrations © Juraj Martiška 2015
Design © Juraj Martiška
Slovak edition © Perfekt 2015

POVESTI A INÉ ZVESTI O HRADOCH A ZÁMKOCH

Autor: Renáta Matúšková
Fotografie: Vladimír Fecko
Ilustrácie a grafická úprava: Juraj Martiška
Editorka: Magdaléna Gocníková
Jazykové redaktorky: Petra Hamzová, Zuzana Kovačičová

Vydal Perfekt, a. s., Karpatská 7, 811 05 Bratislava, ako svoju 731. publikáciu.
Rok vydania 2015
Prvé vydanie

Tlač: Polygraf Print, spol. s r. o., Prešov

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFECT, Karpatská 7, 811 05 Bratislava,
fax: 02/524 99 788, e-mail: odbyt@perfekt.sk alebo kúpiť na rovnakej adrese
v Kníhkupectve Vojtecha Zamarovského s 30 % zľavou.

Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na www.martinus.sk, www.dibuk.sk,
www.datart.sk a www.prestigio.sk.

ISBN 978-80-8046-733-3
www.perfekt.sk

Zopár slov

Detský čitateľ dostáva do rúk netradičné spracovanie povestí o slovenských bradoch a zámkoch. Nielen o tých, ktoré sa majestátne, v plnej kráse vypínajú nad krajinou, ale aj o tých, ktoré stoja už iba ako zrúcaniny obrastené lieskami a matne si pamätajú svoju niekdajšiu slávu.

Povesti s kratším rozsahom obobacuje vstupná charakteristika miesta, kde brad alebo zámok stojí. Sú tu tiež zaujímavosti z okolia, čo považujem za veľmi pozitívne. Kratsie texty sú detskému čitateľovi oveľa bližšie, neodrádzajú ho od čítania, ale posúvajú ho v ceste za poznaním.

Povesti sú z celého Slovenska, majú dynamický dej, ktorý sa vždy viaže na historickú udalosť, postavu alebo na miesto, kde sa dej odohráva. Texty dopĺňajú tvorivé interaktívne úlohy, poskytujú čitateľovi spätnú väzbu o prečítanom, o jeho postreboch a o porozumení textu.

Spracované povesti sa dotýkajú základných bodnôt človeka: osudu, života, zdravia, sily, lásky a sú zrkadlom života slovenského národa, jeho koreňov, každodenného i sviatočného života.

Kniba je malým bedekrom po slovenských bradoch a zámkoch.

Tomáš Janovic
spisovateľ

OBSAH

LIKAVSKÝ HRAD 8

NITRIANSKÝ HRAD 14

ZBOROVSKÝ HRAD 20

ŠÁŠOVSKÝ HRAD 26

SMOLENICKÝ HRAD 32

BRANČ 38

SKLABIŇA 44

LIPTOVSKÝ HRAD 50

BOJNICKÝ ZÁMOK 56

ORAVSKÝ HRAD 62

SÚĽOVSKÝ HRAD 68

VÍNIANSKÝ HRAD 74

VEĽKÝ KAMENEC 80

SLANECKÝ HRAD 86

ĽUBOVNIANSKY HRAD 92

KEŽMARSKÝ HRAD 98

LIPTOVSKÝ HRÁDOK 104

KORLÁTKA 110

PLAVECKÝ HRAD 116

BREKOVSKÝ HRAD 122

BRATISLAVSKÝ HRAD 128

LIKAVSKÝ HRAD

Zrúcaniny Likavského hradu sa nachádzajú na jednom zo skalnatých štítov Chočských vrchov na pravom brehu rieky Váh. Tento hrad v minulosti strážil priechod cez Váh pri Ružomberku a významnú cestu z Považia na Oravu a do Poľska. V 16. storočí boli jeho majiteľmi Krušičovci, o ktorých sa rozpráva medzi obyvateľmi Likavy v súvislosti s povestou o čiernej panej. Hrad je opradený aj mnohými ďalšími legendami a povestami. Likavský hrad inšpiroval aj slovenského básnika Sama Chalupku k napísaniu básne *Likavský väzeň*. Zbojníka Juraja Jánošíka vraj po dolapení väznili práve tu. Nikdy sa to však nepreukázalo.

Likavská čierna pani

Bolo to už dávno. V čase, keď Likavský hrad vlastnil Ján Krušič. Mal dcéru Helenu, ktorá bola nielen krásna, ale aj múdra. Často pomáhala poddaným, no najmä vtedy, keď to nevidel jej otec. Hradný pán bol lakomý a Helenu karhal za to, že rozdávala z jeho majetku. No ona nato nedbala a dobré skutky robila aj naďalej. Nemohla sa pozerať na to, ako poddaní jej otca nemajú čo do úst vložiť. Na ich políčkach bolo iba kamenie a úroda takmer žiadna.

– Helena, Helena, kde si! – kričal jedno ráno hradný pán na dcéru.

– Tu som, otec, v jedálni, čo si želáte? – pokorne odpovedala Helena.

– Dnes idem so svojou družinou na poľovačku. Aby si mi zatiaľ všetko nerozdala, pôjdeš so mnou.

Starý Krušič schytil Helenu za ruku a vliekol ju hradnou chodbou až k tajným dverám, o ktorých nikto na hrade nevedel. Helena so strachom pozerala, čo jej otec koná. Hradný pán bol ako zmyslov zbavený.

– Otec, kam ma to vediete? Veď je tu zima a tma! – vravela Helena so slzami v očiach.

Krušič ju vsotil do izbice bez okien, kde bola iba skromná posteľ, v svietniku dohárila jediná svieca a jedla tam bolo sotva na jeden deň.

– Tu budeš, kým sa vrátim, potom ťa pustím von. Veď ty prídeš k rozumu, aby

si tej hávedi nerozdávala z môjho! – zreval do tmy hradný pán. Tajné dvere zamkol špeciálnym kľúčom, ktorý mal na motúziku, a zavesil si ho na krk. Helena si sadla na posteľ a rozplakala sa nad krutosťou vlastného otca.

Krušič so svojou družinou odišiel do hlbokých lesov Liptova na poľovačku. Služobníctvo hradu sa čudovalo, kam sa podela dobrá pani Helena. Nikto o nej nič nevedel. Helena zatiaľ sedela v tme, lebo svieca už úplne dohorela. Búchala na dvere a kričala. No márna bola jej snaha. Spoza tajných hrubých dverí nikto nič nepočul.

Ján Krušič sa už z poľovačky nevrátil. Akoby sa pod ním zľahla zem. Nebolo už lakomého hradného pána ani jeho družiny. Poddaní Likavy ho hľadali v oko-

litých lesoch, ale zbytočne. Zmizol navždy. Čo bolo horšie, nikdy už nevideli ani krásnu Helenu. Dlho za ňou žiaľili. Netušili, kam sa podela.

Po tejto smutnej udalosti vídali obyvatelia Likavy ženskú postavu v čiernom odeve, ktorá sa pohybovala po ich poliach. Komu prešla čierna pani po poli, mal bohatú úrodu. Zjavovala sa vždy v období, keď na poliach dozrievalo obilie, zemiaky a iné plodiny dôležité k obžive chudobných. Likavčania jej boli vďační. Nikto ju však nevidel zblízka, aby jej mohol úprimne poďakovať. Ujo Brtko z horného konca dediny v nej raz spoznal dobrú pani Helenu Krušičovú, ochrankyňu úrody a všetkých poddaných pod Likavským hradom. Helena ho zaprisahala, že ju nikdy nesmie prezradiť, lebo likavské polia by už nikdy nemali takú bohatú úrodu ako doteraz. Ujo Brtko slovo dodržal. Nikomu nepovedal, koho spoznal v čiernej panej. Svoje tajomstvo si zobral do hrobu. Ľudia však tušili, že po ich poliach sa prechádza dobrotivá pani Helena.

O čom sme čítali?

1. Aká bola Helena, dcéra hradného pána?

- a) lakomá
- b) dobrosrdečná
- c) neprajná
- d) nedôverčivá

2. Prečo starý Krušič zamkol svoju jedinú dcéru do tajnej izby?

- a) aby mu neutiekla, kým on bude preč
- b) aby sa nevydala za chudáka
- c) aby nerozdávala chudobným jedlo
- d) aby nerozdala ľuďom pod hradom dukáty

3. Kam odišiel Helenin otec?

- a) na poľovačku

- b) na návštevu
- c) na prechádzku
- d) na pytačky

4. Prečo musela dievčina sedieť v tme?

- a) lebo nefungovala elektrina
- b) lebo dohorela jediná svieca
- c) lebo Helena už sviecu sfúkla
- d) lebo nechcela už nikdy vidieť svetlo

5. Ako sa zjavovala Helena na likavských poliach?

- a) v podobe bielej holubice
- b) ako postava v bielych šatách
- c) ako anjel
- d) odetá v čiernom ako čierna pani

Hrad Likava, rytina z roku 1856

Likavský hrad stojí v katastri obce Likava, v regióne dolný Liptov. Obec Likava sa nachádza na Liptove, na pravom brehu rieky Váh v malej kotlinky medzi vrchmi **Mních**, **Predný Choč** a **Čebrať**. Susedí s kultúrnym centrom dolného Liptova – s mestom Ružomberok, s ktorým je takmer spojená. Obcou preteká potok Likava, je to pravostranný prítok Váhu.

Vieš, že?

- Likavčanov nazývajú aj Meteníci podľa slaného koláča meteníka, ktorý pečú z kysnutého cesta, kapusty a zo slaniny.
- Medzi významných rodákov Ružomberka patria:
Andrej Hlinka – politik, národovedec, katolícky kňaz
Vavro Šrobár – lekár, pedagóg, publicista, spisovateľ, národovedec
Ľudovít Fulla – maliar, grafik, ilustrátor a scénograf
Elo Romančík – herec
Dušan Makovický – osobný lekár veľkého ruského spisovateľa Leva Nikolajeviča Tolstoj
- **Kúpele Lúčky** patria medzi najstaršie kúpele na Slovensku. Nachádzajú sa pod Chočom na rozhraní Oravy a Liptova.

Historické pamiatky

▲ **Námestie Andreja Hlinku** v Ružomberku – bývalý Rínok

V dávnej minulosti bolo miesto, kde sa dnes nachádza historické námestie s radnicou, celé porastené kríkmi šípových ruží. Údajne išlo o nevidanú vec. Nemeckí prisťahovalci podľa tejto rarity pomenovali mesto Rosenberg – vrch ruží – Ružomberok.

▲ **Mestský erb Ružomberka** vychádza z dávnej povesti. Mládenec pri poľovačke strelou z kuše šípom prestrelil nielen červenú ružu na jednom z kríkov, ale aj srdce dievčiny – svojej nevesty. Prestrelená ruža sa stala symbolom mesta.

Zaujímavosti

◆ Vrch **Mních** vznikol na vápencových a dolomitových horninách. Väčšiu časť masívu tvoria dolomity, viac vápencov je vo východnej časti, kde sa nachádza **Liskovská jaskyňa**.

◆ **Čutkovská dolina** je jedna z krásnych dolín v Národnom parku Veľká Fatra. Rastú v nej jedinečné, zákonom chránené rastliny, ako napríklad poniklec slovenský, prvosenka holá.

◆ **Lúčanský vodopád** je jeden z piatich významných slovenských vodopádov, ktoré vyhlásili za národnú prírodnú pamiatku. Raritou je, že sa nachádza uprostred obce Lúčky.

◆ **Skalná päť** sa vypína na úpätí vrchu Mních. Je to asi 6 metrov vysoký skalný útvar z dolomitových vápencov, ktorý príroda postupne opracovala do podoby zovretej päste.

Pikoška

**Na čo slúžili v hrade
tajné dvere?**

V prípade nebezpečenstva nimi mohol hradný pán uniknúť z hradu alebo presunúť sa z jednej časti do druhej. Tajné dvere mohli skrývať tiež šatník, kúpeľňu či toaletu. Hradní páni nechávali budovať špeciálne otvory na vyšších poschodiach. Odpad hádzali do priekopy okolo hradu.

NITRIANSKY HRAD

Stojí na hradnom vršku priamo v meste Nitra. Je to výrazná dominanta pod južnými výbežkami pohoria Tribeč. Hradný vrch bol svedkom našich najstarších dejín. Dokladom stredovekých čias je *Zoborská listina* z roku 1113, ktorú pomenovali podľa vrchu Zobor. Ten sa týči priamo nad mestom a z veľkomoravských čias sa v ňom zachovala jaskyňa, v ktorej žil mních, pustovník svätý Svorad.

Vodník na hrade

Žofka bola veľmi krásna a rovnako pekne spievala. Už tri roky slúžila u pánov na Nitrianskom hrade. Pytačov mala na každý prst aj dvoch, ale ona všetkých odmietala. Krstná mať jej často hovorievala:

– Žofka, Žofka, ty raz preberieš. Toľko švárnych mládencov sa okolo teba točí a ty si nepomyslíš ani na jedného z nich.

– Ja čakám na toho pravého, – odbila ju dievčina.

Krstná mať si iba povzdychla.

Žofka po práci často sedávala pri hradnej studni a spievala si piesne, ktoré ju naučila mamka, kým ešte žila.

– Krásna dievčina, hľadám Žofku, ktorá slúži na hrade, – zaliečavo ju oslovil tajomný mládenec, ktorý kráčaľ priamo k nej. Zodvihla hlavu od studne a uvidela toho pravého. Vysokého krásneho šľachtica v zelených nohaviciach, vysokých čižmách, v zelenom kabátci a s klobúkom. Práve takto si predstavovala svojho milého.

– Chýr o kráse Žofky sa doniesol až ku mne a ja som sa rozhodol hľadať ju, – pokračoval neznámy.

– Vzácnny pane, ja som Žofka, – začervenala sa dievčina.

– Tak predsa som ťa našiel, – zaradoval sa neznámy v zelenom.

Celé divadlo spoza rohu sledoval Martin, ktorému sa dievčina veľmi páčila.

Už z diaľky si všimol jej rozžiarené oči. Započul posledné slová rozhovoru:

– Uvidíme sa zajtra, tu pri studni. – A neznámy zmizol.

– Žofka, kto to bol? – spýtal sa Martin.

– Nikto, kto by ťa mohol zaujímať, – odvrkla.

– Vieš, že ťa mám rád a myslím to s tebou vážne, ale ty ma stále odmietaš. Budem čakať, kým si to nerozmyslíš, – pokračoval Martin.

– Už nemusíš čakať, ja som si to rozmyslela. Ten, ktorý teraz odišiel, bude môj ženích, – odpovedala odmerane.

– Mne sa ten neznámy nezdá, nikdy som ho nevidel. Taký odev tu nikto nikdy nenosil. Bojím sa o teba. Nezapleť sa ty s pánmi, – prosil Martin.

Žofka si však nedala povedať. Dohováral jej Martin, ba aj krstná mať. Nič nepomáhalo. Nie raz sa na nich osopila, že jej závidia šťastie. Márne boli ich snahy. Veľmi rýchlo sa dievčina menila. Už nebola skromná a dobrosrdečná, ale namyslená a zlá k ľuďom. Pán v zelenom šate prichádzal častejšie a častejšie. Ako sa záhadne zjavil, tak záhadne aj mizol. Martin často sledoval, odkiaľ prichádza, a všimol si, že vždy sa zjavil v blízkosti hradnej studne. Keď porozprával Žofkinej krstnej, na akom mieste sa neznámy zjavuje, tá hneď vedela, že je zle.

– Martin, veď je to vodník! – zabadákala krstná mať.

Mládenec sa vystrašene spýtal:

– Ten vodník z hradnej studne? Rozprával mi o ňom starký. Vždy sa vraj ožení s nejakou dievčinou, ktorá slúži na hrade.

– Áno, Martinko, ten prekliaty vodník už mnoho rokov vábi dievčence, – dodala ustráchaná krstná mať.

Vodník však Žofke tak mocne počaril, že jej už nebolo pomoci.

Jedného večera, keď sa Žofka pozerala do studne a čakala na švárneho neznámeho, ozval sa hlas:

– Žofka, dnes už budeš navždy moja.

Dievčina sa nahla hlbšie do studne, aby sa presvedčila, odkiaľ ide hlas, a vtom ju vodník stiahol do vody.

Do ticha noci bolo počuť iba čľup-čľup.

Od tých čias už Žofku nikto nevidel ani o nej nepočul. Doplatila na svoju pýchu a priberčivosť.

Po čase sa zo studne začal ozývať ženský spev podobný tomu Žofkinmu.

O čom sme čítali?

1. Prečo Žofka odmietala chlapcov, ktorí mali o ňu záujem?

- a) lebo už mala vybratého Martina
- b) lebo čakala na toho pravého
- c) lebo sa nechcela vydávať
- d) lebo čakala na princa

2. Aké oblečenie mal tajomný mládenec?

- a) bol oblečený ako rytier
- b) mal dlhý kabátec a zelené nohavice
- c) mal zelené nohavice, vysoké čižmy, zelený kabátec a klobúk
- d) mal zelený klobúk a čierne čižmy

3. Ako sa zmenila Žofka?

- a) bola zlá k ľuďom

b) zaľúbila sa do Martina

c) zostala lenivá

d) pomáhala ľuďom

4. Čo zistil Martin o neznámom šľachticovi?

- a) že je preoblečený kráľ
- b) že je vodník
- c) že je potulný rytier
- d) že je hradný pán

5. Čo sa stalo so Žofkou?

- a) utiekla z hradu aj so ženichom
- b) vodník ju stiahol do studne
- c) skočila do studne
- d) vydala sa za Martina

Nitra je krajské mesto Nitrianskeho kraja, vzdialené asi 90 kilometrov severovýchodne od Bratislavy. Mestom preteká rieka Nitra, ktorá spája najsevernejšie a najjužnejšie časti regiónu. Zo severnej strany sa nad ňou týči vrch **Zobor**. Nitra je najstaršie mesto na Slovensku. Prvé potvrdené zmienky o tomto meste siahajú až do roku 828. Hovorí sa, že bolo, podobne ako Rím, založené na siedmich pahorkoch – na Zobore, hradnom kopci, Kalvárii, Čermáni, Borine, na Vršku a na Martinskom vrchu. S jej menom sa spájajú počiatky slovenských dejín, mená Pribinu, Svätopluka, svätých Cyrila a Metoda, i zmienka o prvom kresťanskom chráme na našom území a zavedení prvého staroslovienskeho písma.

Vieš, že?

- Nitra bola sídlom kniežaťa Pribinu, rodiskom kráľov: narodili sa tu štyria budúci uhorskí kráľi: Ondrej I., Belo I., Koloman a Belo II.
- Cez Nitriansky región pretekajú najväčšie slovenské rieky – Váh, Hron, Nitra a Ipel', ktoré sa vlievajú do Dunaja.
- Najvyššie miesto regiónu je vrchol pohoria **Pohronský Inovec** s vrchom **Veľký Inovec** (900,6 m. n. m.)
- Výstavisko Agrokomplex je medzinárodné výstavné centrum. Najznámejšia je medzinárodná poľnohospodárska a potravinárska výstava.

Historické pamiatky

▲ **Hradisko Zobor** je najstaršia a najrozsiahlejšia pamiatka v blízkosti Nitra. Zvyšky hradiska ohraničuje obranný val, dlhý takmer 2 kilometre a miestami vysoký až 7 metrov, ktorý obopína temeno vrchov Pyramída a Zobor.

▲ **Mestský palác** (župný dom) stojí na juhozápadnom úpätí kopca, na ktorom je vybudovaná najstaršia časť mesta Nitra. Je vstupnou bránou mestskej pamiatkovej rezervácie Horné mesto. Na budove je umiestnená tabuľa na počesť spisovateľa Janka Jesenského, ktorý tu pôsobil v rokoch 1923 – 1927 vo funkcii župana.

▲ **Kláštorný komplex piaristov** tvorí hlavnú časť Dolného mesta.

▲ **Hrad** bol v minulosti mocnou pevnosťou, ktorá odolala aj mongolským útokom.

Zaujímavosti

◆ K najvýznamnejším prírodným zaujímavostiam patrí **Arborétum Mlyňany**, v ktorom je najväčšia zbierka drevín na Slovensku, a svojou rozlohou patrí k najväčším arborétam v strednej Európe.

Nitriansky evanjeliár z roku 1083,
najstaršia ručne písaná kniha
na území Slovenska

Pikoška

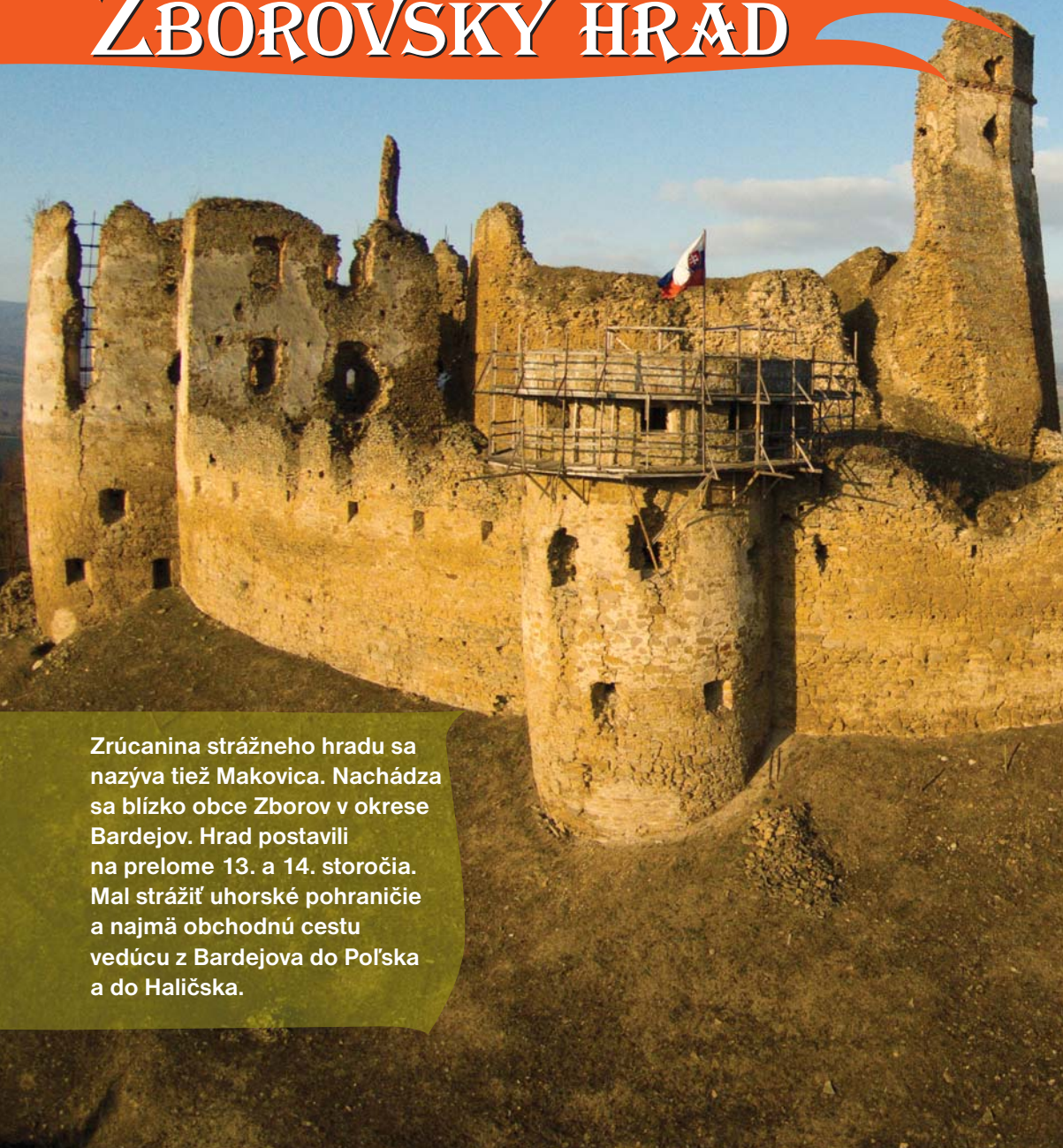
**Prečo bola na hrade
dôležitá studňa?**

Zabezpečovala dostatok vody pre jeho obyvateľov v prípade napadnutia hradu nepriateľmi.

ZBOROVSKÝ HRAD

Zrúcanina strážneho hradu sa nazýva tiež Makovica. Nachádza sa blízko obce Zborov v okrese Bardejov. Hrad postavili na prelome 13. a 14. storočia. Mal strážiť uhorské pohraničie a najmä obchodnú cestu vedúcu z Bardejova do Poľska a do Haličska.

Strážca pokladu

Chlapi v krčme často rozprávali o veľkom poklade ukrytom v podzemných chodbách Zborovského hradu.

Vinco z horného konca dediny bol chudobný ako kostolná myš. Doma mal sedem hladných krkov a jeho žena už druhú zimu ležala na cintoríne. Ťažký život. Vinco sedel a počúval ujčekov, čo všetko by si kúpili, keby našli taký obrovský poklad. Nikomu sa však do podzemných chodieb zborovskej zrúcaniny ísť nechcelo. Mladí z dediny sa historkám iba smiali a starí vážne pokyvávali hlavami, že je to vskutku pravda.

Prešiel ďalší rok a Vincovi ochorela najstaršia dcéra Anička.

– Samá pliaga sa na nás valí! Čože vám dám, deti moje, jesť, keď už pomaly ničoho niet? – stenal Vinco.

Anička ležala chorá v posteli, Zuzana sa starala o najmladších, ktorí mali sotva tri roky. Chlapci Ondrej, Matúš a Tomáš chodili aspoň drevo do hory zbierať, aby mali čo do sporáka vhodiť. Posledná múka sa rýchlo mýkala.

Vinco sa rozhodol: – Nedám deťom zahynúť. Pôjdem ja do podzemia poklad hľadať. Skúsím šťastie. Musí nám byť konečne dobre! Aspoň aká-taká spravodlivosť na svete musí byť!

Ako sa rozhodol, tak aj urobil. Zavčas rána vstal a pobral sa k zrúcanine Zborov-

ského hradu. Zahalená rannou hmlou pôsobila ešte strašidelnejšie.

Vinco vstúpil do podzemia. Prižmúril, aby sa oči ľahšie prispôsobili tme. Pochodeň slabo horela, pomaly kráčal chodbou. Odrazu sa mu pred očami čosi mihlo. Srdce mu bilo čoraz hlasnejšie, až sa jeho tlkot rozliehal celým podzemím. Zoči-voči sa proti nemu vztýčil obrovský had. Hrubý ako dve chlarské ruky. A dlhý? Konca mu Vinco nedovidel.

– Kamže, kam si sa vybral biedna človečina? Narušil si môj pokoj. Sem ľudská noha nevkrečí. Každý, komu je život milý, sa tomuto podzemiu vyhýba. Ja som strážca veľkého pokladu môjho pána, – zasyčal had.

Vinco stál ako prikovaný. Po prvýkrát videl hovoriť hada ľudskou rečou. Had sa krútil, zvíjal a približoval k Vincovi. Neborák, na smrť preľaknutý, sa ani nepohol.

– Čo by si odo mňa chcel? – šepkal had a zahľadel sa Vincovi hlboko do očí. Ten si náhle uvedomil, že ho chce had opantať čarami. Sklonil rýchlo hlavu, aby mu nevidel do očí.

– Nechcem veľa, iba malú trošku

z pokladu tvojho pána. Takú malú trošku, ktorá ani nebude chýbať. Túžim žiť so svojimi deťmi dôstojne, aby sme mali čo do úst vložiť, nech sa moja najstaršia dcéra Anička uzdraví. Nechcem, aby moje deti museli žobrať po dedine a čakať, čo im dobrí ľudia dajú. Som skromný človek, ale už sa viac uskromniť nedá, – odpovedal Vinco.

